

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ЛІХТЕР МАР'ЯНА ПАВЛІВНА

УДК 349.6

**ЕКОЛОГО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САНІТАРНО-ЕПІДЕМІЧНОГО
БЛАГОПОЛУЧЧЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ**

12.00.06 «Земельне право; аграрне право;
екологічне право; природоресурсне право»

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано у Національному університеті біоресурсів і природокористування України Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Єрмоленко Володимир Михайлович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
завідувач кафедри аграрного, земельного
та екологічного права імені академіка В. З. Янчука

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
заслужений юрист України
Костицький Василь Васильович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри теорії права та держави

кандидат юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
Каракаш Ілля Іванович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
професор кафедри аграрного,
земельного та екологічного права

Захист відбудеться «30» жовтня 2017 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.004.16 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, навчальний корпус № 3, кімната 301

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41а

Автореферат розіслано «29» вересня 2017 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Гафурова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Останнім часом спостерігається зростаюча тенденція до погіршення стану навколишнього середовища і загострення екологічних проблем. У свою чергу, ці процеси негативно впливають на якість життя і стан здоров'я населення. Все більшого значення набувають питання забезпечення екологічної безпеки і санітарно-епідемічного благополуччя. Так, динаміка екологічних і санітарно-епідемічних показників ставить під сумнів ефективність нормотворчої і правореалізаційної діяльності. Йдеться про недостатнє задоволення потреб людини у безпечному і сприятливому для життєдіяльності довкіллі. Така ситуація засвідчує необхідність реалізації екологічної функції держави в частині нагального чіткого законодавчого врегулювання відносин у сфері еколого-правового забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя.

Питанню забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення у вітчизняній юридичній науковій літературі приділялося недостатньо уваги. Такий стан дослідження довгий час пояснювався досить частковим, одностороннім нормативним врегулюванням цих відносин: до здобуття Україною незалежності на її території діяло радянське законодавство, що переважно обмежувалося закріпленням санітарних вимог і компетенції санітарних органів. Були врегульовані лише окремі медичні аспекти санітарно-епідемічного благополуччя. Натомість про еколого-правове забезпечення цих суспільних відносин практично не йшлося, що в цілому й зумовило актуальність обраного напрямку і теми дисертаційного дослідження.

Таким чином, аналіз еколого-правового забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення в Україні здійснюється вперше. Щодо дослідження наукових основ забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя загалом і окремих його аспектів, то до цього часу воно розглядалося лише з позицій адміністративного права, зокрема Т. О. Татаровою (кандидатська дисертація на тему: «Адміністративно-правове регулювання сфери санітарного та епідемічного благополуччя населення»), В. В. Корнієць (кандидатська дисертація на тему: «Адміністративно-правові основи відповідальності за правопорушення у санітарно-епідеміологічній сфері в контексті адміністративно-правової реформи в Україні») і В. В. Мартиновським (кандидатська дисертація на тему: «Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів санітарно-епідеміологічної служби»).

Теоретичну основу проведеного дослідження склали праці таких вітчизняних вчених-юристів у галузі екологічного та аграрного права: В. І. Андрейцева, Г. В. Анісімової, Г. І. Балюк, Н. В. Барбашової, В. Л. Бредіхіної, О. В. Гафурової, А. П. Гетьмана, В. М. Єрмоленка, В. А. Зуєва, І. І. Каракаша, Н. Д. Красіліч, В. В. Костицького, М. В. Краснової, Ю. А. Краснової, О. Ю. Піддубного, В. К. Попова, А. М. Статівки, Ю. С. Шемшученка, В. В. Шеховцова, М. В. Шульги; у галузі медичного права – О. О. Лавриненка, С. А. Панасюка, О. Г. Рогової, І. Я. Сенюти, С. Г. Стеценка.

Також під час написання дисертаційної роботи було взято до уваги праці зарубіжних вчених у галузі екологічного права: С. Д. Бекішевої, С. О. Боголюбова, М. М. Бринчука, М. І. Васильєвої, О. Л. Дубовик, Б. В. Єрофєєва, О. С. Колбасова, Т. І. Макарової, В. В. Петрова, І. А. Умнової, Н. А. Шингель.

Для комплексного розуміння проблем забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення використовувалась література у сфері екології, містобудування, екологічної архітектури та громадського здоров'я, зокрема під авторством Ю. А. Злобіна, І. М. Ільїної, В. П. Князевої, І. М. Миценка, Р. Лабонте, Е. Макмічела, Ю. В. Новікова, К. М. Петрова.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано на кафедрі аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В. З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України відповідно до наукового плану кафедри в межах державної науково-дослідної теми: «Проблеми удосконалення системи аграрного законодавства» (номер державної реєстрації 0112U001680) у частині формулювання загальних основ систематизації чинного законодавства.

Мета та завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження – комплексний аналіз теоретичних основ та нормативних засад сучасного еколого-правового забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення і формулювання пропозицій щодо його вдосконалення.

Метою дослідження обумовлена необхідність вирішення таких завдань:

- з'ясувати юридичну природу права на санітарно-епідемічне благополуччя;
- розкрити понятійно-категорійний апарат санітарно-епідемічного благополуччя населення;
- проаналізувати чинне нормативно-правове забезпечення сфери санітарно-епідемічного благополуччя;
- виокремити принципи правового регулювання санітарно-епідемічного благополуччя населення в Україні;
- виявити особливості суб'єктивного права на санітарно-епідемічне благополуччя;
- з'ясувати специфіку правового забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя у містах;
- розробити пропозиції щодо удосконалення системи організаційно-правових структур забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя;
- проаналізувати правове регулювання управління санітарно-епідемічним благополуччям;
- розкрити поняття, особливості та види юридичної відповідальності за санітарні правопорушення.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення.

Предмет дослідження – еколого-правове забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення в Україні.

Методи дослідження. У процесі роботи над дисертаційним дослідженням використовувались філософські (діалектичний), загальнонаукові (формально-логічний, структурно-функціональний, системного аналізу і синтезу, моделювання, статистичний) і спеціально-правові (формально-юридичний, порівняльно-правовий) методи наукового пізнання.

Діалектичний, базовий метод дав можливість провести комплексне дослідження еколого-правового забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя і сприяв формуванню оцінки сучасного стану правовідносин у вказаній сфері. Завдяки використанню формально-логічного методу було сформовано понятійно-категорійний апарат дослідження (підрозділ 1.2). Структурно-функціональний метод було покладено в основу класифікації і характеристики принципів правового регулювання санітарно-епідемічного благополуччя (підрозділ 1.4) та видів юридичної відповідальності за санітарні правопорушення (підрозділ 3.3). За допомогою методу системного аналізу було розкрито особливості суб'єктивного права на санітарно-епідемічне благополуччя (підрозділ 2.1). Застосування методу синтезу дало змогу виявити специфіку правового забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя у містах (підрозділ 2.2). Метод моделювання знайшов застосування у формулюванні пропозицій щодо вдосконалення чинного санітарного законодавства. Статистичний метод у цьому дослідженні відображено у порівнянні демографічних та соціальних показників забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя, а також в узагальненні відомостей про кількість вчинених адміністративних санітарних правопорушень (підрозділи 2.2, 3.3).

Формально-юридичний метод дозволив розкрити зміст правових норм, що здійснюють еколого-правове забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя. Завдяки застосуванню порівняльно-правового методу визначено значення зарубіжного досвіду у регулюванні санітарних правовідносин для вдосконалення національного законодавства про забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя (підрозділ 1.1).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше в юридичній науці України проведено комплексне дослідження еколого-правового забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення. Рівень наукової новизни одержаних результатів представлений положеннями, висновками та пропозиціями, що виносяться на захист:

вперше:

– здійснено класифікацію законодавчих норм у сфері забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення на такі групи: 1) конституційні норми, які встановлюють правові основи забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя; 2) норми актів екологічного законодавства, які регулюють питання забезпечення екологічної безпеки; 3) медичні юридичні норми, спрямовані на забезпечення певного стану здоров'я населення; 4) правові норми актів аграрного законодавства у частині регламентації здійснення ветеринарно-санітарних та фітосанітарних заходів; 5) правові норми актів власне санітарного законодавства; 6) норми актів містобудівного законодавства, які регулюють відносини із забезпечення санітарно-

епідемічного благополуччя у містах; 7) правові норми кримінального, адміністративного, цивільного і трудового законодавства, якими встановлена відповідальність за санітарні правопорушення;

– запропоновано перелік кількісних і якісних показників сприятливості навколишнього середовища для життя та здоров'я людини: 1) показники стану навколишнього середовища, в тому числі живих організмів (чисельність і видове різноманіття флори та фауни; викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря; внесення мінеральних добрив у ґрунти; стан поверхневих та підземних вод; утилізація відходів); 2) показники стану здоров'я (середня тривалість життя; дитяча смертність; захворюваність населення (по групах захворювань); 3) соціальні показники (наявність і доступність органічних харчових продуктів; якість питної водопровідної води; забезпеченість належними умовами праці, навчання, виховання, відпочинку, побуту);

– виокремлено особливості управління санітарно-епідемічним благополуччям: 1) воно є похідним від екологічного управління і управління охороною здоров'я (має природоохоронний і антропоохоронний характер); 2) функціями управління у зазначеній сфері переважно наділені центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується різними міністрами; 3) управління має бути комплексним, тобто охоплювати забезпечення всіх складових санітарно-епідемічного благополуччя (відповідних стану середовища життєдіяльності людини та здоров'я населення), і «проникати» у різні сфери суспільного життя;

– з метою розширення можливостей для участі в управлінні санітарно-епідемічним благополуччям громадськості, у тому числі здійснення громадського контролю у зазначеній сфері, обґрунтовано необхідність запровадження на законодавчому рівні інституту громадських інспекторів із санітарно-епідемічного благополуччя з прийняттям Положення про громадських інспекторів із забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя;

удосконалено:

– легальну дефініцію поняття санітарного та епідемічного благополуччя населення у частині стану здоров'я населення і запропоновано викласти її у такій редакції: це стан середовища життєдіяльності людини, при якому параметри факторів середовища життєдіяльності знаходяться в межах, визначених санітарними нормами, умови проживання сприятливі для населення, а стан здоров'я населення такий, при якому показники захворюваності перебувають на усталеному рівні для даної території та мають здатність покращуватися;

– правову категорію «благополуччя» («добробут») для цілей екологічного права як гарантований державою, визначений еколого-правовими та іншими нормами стійкий рівень забезпеченості населення країни, окремої соціальної групи, сім'ї, особи життєво необхідними матеріальними і нематеріальними екологічними благами;

отримали подальший розвиток:

– визначення юридичної природи санітарно-епідемічного благополуччя як комплексного правового субінституту, що є складовою інституту права

екологічної безпеки галузі екологічного права і включає правові норми екологічного, конституційного, медичного, аграрного, земельного, цивільного, адміністративного, трудового, кримінального галузей права;

– перелік загальних та спеціальних принципів правового регулювання санітарно-епідемічного благополуччя населення, виходячи із еколого-правової природи досліджуваного субінституту, його комплексного характеру та положення, згідно з яким принципи правового регулювання санітарно-епідемічного благополуччя впливають із санітарного законодавства;

– пропозиція здійснити уніфікацію масивного блоку санітарних нормативних документів, що містять вимоги екологічної безпеки, у рамках єдиного підзаконного нормативно-правового акта, розроблення та затвердження якого доручити Міністерству екології та природних ресурсів України спільно з Міністерством охорони здоров'я України;

– положення про те, що санітарне правопорушення перетинається з екологічним у випадках, коли йдеться про здоров'я людини і природне середовище, яке є середовищем проживання, у зв'язку з чим визначено, що основний об'єкт санітарного правопорушення може водночас виступати додатковим об'єктом екологічного правопорушення.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені у роботі положення, висновки та пропозиції можуть використовуватись у:

– науково-дослідній роботі – для подальшого аналізу і обґрунтування еколого-правового забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення в Україні;

– нормотворчості – при внесенні змін до чинних і розробленні нових нормативно-правових актів екологічного, санітарного, містобудівного законодавства, законодавства про охорону здоров'я тощо з метою удосконалення легального врегулювання відносин у сфері забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення в Україні;

– практичній діяльності Міністерства екології та природних ресурсів України, Міністерства охорони здоров'я України, Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів;

– навчальному процесі – при викладанні навчальної дисципліни «Екологічне право», спецкурсів «Проблеми екологічної безпеки», «Еколого-правове забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення», а також підготовці відповідної навчально-методичної літератури.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертаційної роботи доповідалися і обговорювалися на Науково-практичній конференції «Конституційна реформа в Україні: загальнонаціональний проект єднання» (м. Київ, 2014 р.); Міжнародній науковій конференції «Тринадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 2014 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій 90-річчю від народження доктора юридичних наук, професора, академіка АПрН України В. З. Янчука (м. Київ, 2015 р.); круглих столів: «Актуальні проблеми екологічних, земельних та аграрних правовідносин: теоретико-методологічні й прикладні аспекти»

(м. Харків, 2014 р.); «Природоресурсне право в системі права України: історія, сьогодення, перспективи» (м. Харків, 2015 р.); «Екологічне право в системі міждисциплінарних зв'язків: методологічні засади» (м. Харків, 2015 р.); «Конституційні засади аграрного, земельного та екологічного права: 20 років розвитку» (м. Київ, 2016 р.); «Теоретичні та практичні аспекти реалізації екологічного, земельного, аграрного права в умовах сталого розвитку України» (м. Харків, 2016 р.); Першому зібранні фахівців споріднених кафедр з обговорення актуальних наукових проблем та методики викладання аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права у вищих навчальних закладах України (м. Одеса, 2016 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення і результати дисертаційного дослідження відображено у 17 наукових працях, з яких 3 статті у наукових фахових виданнях України, 4 статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, стаття у науковому виданні іншої держави та 9 тез наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 184 сторінки. Список використаних джерел налічує 234 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження; відображається зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; окреслюються мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження; висвітлюються методологічні засади проведеної роботи; формулюються наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, а також наводиться інформація про їх апробацію.

Розділ перший **«Теоретико-правові та нормативні засади санітарно-епідемічного благополуччя населення в Україні»** складається з чотирьох підрозділів та висновку до першого розділу, що відведені дослідженню юридичної природи права на санітарно-епідемічне благополуччя, понятійно-категорійного апарату цієї сфери, законодавчого забезпечення санітарних відносин і принципів правового регулювання санітарно-епідемічного благополуччя.

У підрозділі 1.1. *«Юридична природа права на санітарно-епідемічне благополуччя»* здійснено аналіз літератури і чинної законодавчої бази України на предмет інституціональної належності права на санітарно-епідемічне благополуччя, який дозволив узагальнити наявні наукові течії і правові норми у три групи: 1) джерела, які відносять право на санітарно-епідемічне благополуччя до прав у галузі охорони здоров'я; 2) ті, які вбачають у ньому екологічний характер; 3) джерела, що розглядають його як різновид екологічних прав.

Запропоновано право на санітарно-епідемічне благополуччя розуміти як комплексний правовий субінститут у складі інституту права екологічної безпеки галузі екологічного права і як суб'єктивне право. З'ясовано, що, крім норм екологічного права у частині права екологічної безпеки (що, без сумніву, переважають), комплексний субінститут права на санітарно-епідемічне благополуччя включає норми інших галузей права (медичного, конституційного, цивільного тощо).

У підрозділі 1.2. *«Понятійно-категорійний апарат санітарно-епідемічного благополуччя населення»* визначено, що санітарно-епідемічне благополуччя є складовою екологічного благополуччя, а останнє є видовим правовим поняттям категорії благополуччя. Здійснено аналіз енциклопедичних наукових надбань, у яких розкриваються певні аспекти категорії «благополуччя». Зважаючи на часте використання терміну «благополуччя» у нормотворчості і юридичній практиці (зокрема у галузі екологічного права), запропоновано у ст. 1 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» законодавчо закріпити його дефініцію як гарантованого державою, визначеного еколого-правовими та іншими нормами стійкого рівня забезпеченості населення країни, окремої соціальної групи, сім'ї, особи життєво необхідними матеріальними і нематеріальними екологічними благами.

Оскільки стан довкілля – середовища життєдіяльності є визначальним по відношенню до стану здоров'я населення, введено у науковий обіг, замість формулювання «безпечне для здоров'я людини і навколишнього природного середовища», – «безпечне для навколишнього природного середовища і здоров'я людини», яке з більшою мірою об'єктивності відображає раціональну пріоритетність правової охорони.

Під територією слід розуміти частину окресленої межами заселеної або незаселеної земної поверхні, на якій знаходяться певні об'єкти. Доведено, що санітарно-епідемічне благополуччя території – поняття дещо вужче, ніж санітарно-епідемічне благополуччя населення, оскільки останнє включає не лише параметри факторів середовища життєдіяльності, але і показники здоров'я населення. При цьому санітарно-епідемічне благополуччя населення великою мірою досягається санітарно-епідемічним благополуччям території.

За результатами дослідження, проведеного у підрозділі 1.3. *«Нормативно-правове забезпечення сфери санітарно-епідемічного благополуччя»*, встановлено, що санітарне законодавство України сягає за межі, якими, як правило, його окреслюють. Дія численної кількості нормативно-правових актів спрямована на забезпечення складових санітарно-епідемічного благополуччя. Крім того, низка законодавчих актів містить санітарні норми і вимоги чи вказівки на такі.

Законодавчі норми в цій сфері об'єднано у такі групи: 1) конституційні норми, які встановлюють правові основи забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя; 2) норми актів екологічного законодавства, які регулюють питання забезпечення екологічної безпеки; 3) медичні юридичні норми, спрямовані на забезпечення певного стану здоров'я населення; 4) правові

норми актів аграрного законодавства у частині регламентації здійснення ветеринарно-санітарних та фітосанітарних заходів; 5) правові норми актів власне санітарного законодавства; 6) норми актів містобудівного законодавства, які регулюють відносини із забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя у містах; 7) правові норми кримінального, адміністративного, цивільного і трудового законодавства, якими встановлена відповідальність за санітарні правопорушення.

З метою спрощення правозастосування і уникнення «відсіювання» норм із забезпечення екологічної безпеки у частині забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя з комплексу норм еколого-правової галузевої належності видається принципово важливим входження санітарних норм у структуру Екологічного кодексу України з його прийняттям.

У підрозділі 1.4. *«Принципи правового регулювання санітарно-епідемічного благополуччя населення в Україні»* сформульоване їх визначення як закріплених у санітарному законодавстві і таких, що впливають з його змісту, нормативно-регулятивних основоположних ідей, засад, вимог, які характеризуються загальною значущістю, найвищою імперативністю та визначають процеси нормотворення, правореалізації і правоохорони. Розкрито загальні та спеціальні принципи правового регулювання цієї сфери, виходячи із екологічної правової природи субінституту забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя, його комплексного характеру, а також положення, згідно з яким принципи правового регулювання санітарно-епідемічного благополуччя впливають із санітарного законодавства.

Розділ другий **«Характеристика права на санітарно-епідемічне благополуччя і особливості його правового забезпечення у містах»** формують два підрозділи і висновки до другого розділу, присвячені з'ясуванню особливостей суб'єктивного права на санітарно-епідемічне благополуччя і дослідженню специфіки правового забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя на урбанізованих територіях.

У підрозділі 2.1. *«Особливості суб'єктивного права на санітарно-епідемічне благополуччя»* висловлено концептуальне положення про те, що право на санітарно-епідемічне благополуччя, будучи складовою системи суб'єктивних екологічних прав, знаходиться на перетині права на безпечне для життя і здоров'я довкілля та права на охорону здоров'я. Виявлено особливості суб'єктивного права на санітарно-епідемічне благополуччя, що виражаються у наступному: 1) його елементами є низка інших самостійних суб'єктивних прав; 2) механізм реалізації цього права, окрім Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», передбачений вагомою частиною різногалузевих актів законодавства; 3) право на санітарно-епідемічне благополуччя певною мірою доповнює, розширює право на безпечне навколишнє природне середовище, адже включає право на сприятливі (поняття ширше за безпечні) умови життєдіяльності людини. Також базове суб'єктивне екологічне право конкретизується встановленням певних критеріїв і параметрів, визначених санітарними нормами, спрямованими на підтримання відповідного рівня стану середовища життєдіяльності людини і здоров'я населення.

Сформульовано перелік кількісних і якісних показників сприятливості навколишнього середовища для життя та здоров'я людини, які включають відомості про стан навколишнього середовища, показники стану здоров'я і соціальні дані.

Доведено необхідність усунення прогалин у регулюванні санітарних відносин загалом і реалізації відповідних суб'єктивних прав зокрема шляхом внесення відповідних змін до Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» і затвердження Положення про загальнодержавну автоматизовану інформаційно-аналітичну систему забезпечення доступу до екологічної інформації.

У процесі проведеного дослідження у підрозділі 2.2. «*Правове забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя у містах*» з'ясовано, що в регламентації відповідних відносин на урбанізованих територіях комплексний характер субінституту забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя проявляється найбільш очевидно, акумулюючи норми земельного, екологічного, містобудівного, санітарного законодавства, законодавства про охорону здоров'я тощо, вагома частина яких є деклараціями.

На основі аналізу легальних положень спеціального однойменного закону і з урахуванням висновків, сформульованих у результаті дослідження понятійно-категорійного апарату сфери, що розглядається, удосконалено законодавчу дефініцію санітарно-епідемічного благополуччя у частині стану здоров'я населення: це стан середовища життєдіяльності людини, при якому параметри факторів середовища життєдіяльності знаходяться в межах, визначених санітарними нормами, умови проживання сприятливі для населення, а стан здоров'я населення такий, при якому показники захворюваності перебувають на усталеному рівні для даної території та мають здатність покращуватися.

Основною складовою у досягненні санітарно-епідемічного благополуччя міст є екологічна, оскільки сприятливі умови проживання не можуть бути забезпечені ізолювано, у випадку несприятливого стану навколишнього середовища, незабезпечення екологічної безпеки територій.

Обґрунтовано пропозицію диференціації гранично допустимих концентрацій хімічних і біологічних речовин в атмосферному повітрі, водах, ґрунтах для населених пунктів і ненаселених територій, а також розмежування території країни на зони з різним станом санітарно-епідемічного благополуччя і відповідно різною інтенсивністю діяльності з охорони довкілля, життя та здоров'я населення. Відтак потребує легального закріплення режим зони посиленого забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя, на території якої повинні бути встановлені більш суворі вимоги до здійснення діяльності, яка негативно впливає або може вплинути на показники санітарно-епідемічного благополуччя.

Розділ третій **«Механізм правового регулювання санітарно-епідемічного благополуччя»** складають три підрозділи і висновки до третього розділу, у яких здійснено спробу дослідження системи органів управління санітарно-епідемічним благополуччям, організаційно-функціонального

забезпечення цієї сфери, а також поняття, особливостей та видів юридичної відповідальності, яка застосовується за порушення санітарного законодавства.

У підрозділі 3.1. *«Організаційно-правові структури забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя»* сформульовано визначення поняття управління санітарно-епідемічним благополуччям та встановлено особливості останнього: 1) воно є похідним від екологічного управління і управління охороною здоров'я (має природоохоронний і антропоохоронний характер); 2) функціями управління у зазначеній сфері переважно наділені центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується різними міністрами; 3) управління має бути комплексним, тобто охоплювати забезпечення всіх складових санітарно-епідемічного благополуччя (відповідних стану середовища життєдіяльності людини та здоров'я населення), і «проникати» у різні сфери суспільного життя.

Розглянуто повноваження органів управління санітарно-епідемічним благополуччям загальної і спеціальної компетенції. Для підвищення ефективності управління зазначеною сферою запропоновано утворити Державну санітарно-епідеміологічну службу України як окремий центральний орган виконавчої влади, реорганізувавши шляхом перетворення Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. З метою розширення можливостей для участі в управлінні санітарно-епідемічним благополуччям громадськості, у тому числі здійснення громадського контролю, необхідно також запровадити на законодавчому рівні інститут громадських інспекторів із санітарно-епідемічного благополуччя.

Підрозділ 3.2. *«Правові засади функцій управління санітарно-епідемічним благополуччям»* відведено характеристики правового забезпечення зонування території, санітарного прогнозування, державної реєстрації небезпечних факторів, державного обліку захворювань, медичного страхування, державної санітарно-епідеміологічної експертизи, державного санітарно-епідеміологічного нагляду, соціально-гігієнічного моніторингу, санітарного контролю, профілактичних щеплень, санітарної охорони території України, санітарного нормування, ліцензування, інформування про стан довкілля і здоров'я, організації гігієнічного навчання, гігієнічної сертифікації, гігієнічної регламентації і обов'язкових медичних оглядів.

Окрему увагу присвячено питанню спорідненості і з'ясування відмінностей між екологічними та санітарними нормативами.

Для усунення проблемних аспектів у регламентації функціонального забезпечення управління санітарно-епідемічним благополуччям доведено необхідність внесення відповідних змін до законодавства у частині відносин, які складаються у процесі проведення санітарно-епідеміологічної експертизи, державного санітарно-епідеміологічного контролю і нагляду, а також інформування про стан довкілля і здоров'я.

У підрозділі 3.3. *«Юридична відповідальність за санітарні правопорушення»* доведено, що санітарна відповідальність не існує поряд з традиційними видами юридичної відповідальності, а є утворенням у складі комплексного субінституту забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя

і має свої особливості, обумовлені характером суспільних відносин і об'єктами, щодо яких ці відносини виникають. Під санітарною відповідальністю слід розуміти сукупність правових норм різної галузевої належності, які визначають перелік санітарних правопорушень і встановлюють відповідальність за їх вчинення.

Особливостями санітарних правопорушень є санітарна спрямованість – негативний вплив на стан здоров'я населення, у тому числі через негативний вплив на стан середовища його життєдіяльності, і застосування за їх вчинення санкцій традиційних видів юридичної відповідальності (адміністративної, дисциплінарної, цивільної, кримінальної).

Здійснено класифікацію санітарних правопорушень за сферою правовідносин, на які вони посягають, на такі групи: 1) порушення у сфері реалізації суб'єктивних прав громадян щодо забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя; 2) порушення у сфері реалізації прав підприємств, установ, організацій у сфері забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя; 3) порушення норм екологічної безпеки в частині санітарно-епідемічного благополуччя та невжиття заходів щодо попередження негативного впливу на стан санітарно-епідемічного благополуччя; 4) порушення, пов'язані зі здійсненням природокористування; 5) порушення у сфері санітарного управління; 6) порушення у сфері здійснення окремих видів діяльності, що впливає на стан довкілля і здоров'я населення; 7) порушення законодавства про об'єкти та режими, карантинно-обмежувальні та інші санітарні заходи. Аргументовано доцільність законодавчого закріплення переліку цих правопорушень шляхом доповнення змісту Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» ст. 44¹ «Відповідальність за порушення санітарного законодавства».

Також доопрацювання потребують акти санітарного, адміністративного, трудового та кримінального законодавства в частині норм, якими передбачені санкції за санітарні правопорушення.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дисертаційного дослідження одержано нове вирішення наукового завдання щодо підвищення рівня еколого-правового забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення в Україні, результати якого узагальнені у таких висновках:

1. Право на санітарно-епідемічне благополуччя потрібно розглядати як комплексний правовий субінститут у складі інституту права екологічної безпеки галузі екологічного права, який, окрім норм екологічного права у частині права екологічної безпеки (що, без сумніву, переважають), включає норми інших галузей права (конституційного, медичного, аграрного, земельного, цивільного, адміністративного, трудового, кримінального).

2. Основу понятійно-категорійного апарату дослідження складають опорні категорії «благополуччя (добробут)», «стан довкілля», «санітарно-епідемічне благополуччя території». Благополуччям (добробутом) в екологічному праві є гарантований державою, визначений еколого-правовими

та іншими нормами стійкий рівень забезпеченості населення країни, окремої соціальної групи, сім'ї, особи життєво необхідними матеріальними і нематеріальними екологічними благами.

Стан довкілля – середовища життєдіяльності є визначальним по відношенню до стану здоров'я населення, тому вважаємо доцільним використовувати у законодавстві, науці і практиці, замість «безпечне для здоров'я людини і навколишнього природного середовища», формулювання «безпечне для навколишнього природного середовища і здоров'я людини», що більш об'єктивно відображає раціональну пріоритетність правової охорони.

Санітарно-епідемічне благополуччя території – поняття дещо вужче, ніж санітарно-епідемічне благополуччя населення, оскільки останнє включає не лише параметри факторів середовища життєдіяльності, а й показники здоров'я населення. При цьому санітарно-епідемічне благополуччя населення значною мірою досягається санітарно-епідемічним благополуччям території.

Легальну дефініцію санітарно-епідемічного благополуччя потрібно удосконалити у частині стану здоров'я населення, виклавши її у такій редакції: це стан середовища життєдіяльності людини, при якому параметри факторів середовища життєдіяльності знаходяться в межах, визначених санітарними нормами, умови проживання сприятливі для населення, а стан здоров'я населення такий, при якому показники захворюваності перебувають на усталеному рівні для даної території та мають здатність покращуватися.

3. Законодавчі норми, відведені нормативно-правовому забезпеченню санітарно-епідемічного благополуччя, можна об'єднати у такі блоки: 1) конституційні норми, які встановлюють правові основи забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя; 2) норми актів екологічного законодавства, які регулюють питання забезпечення екологічної безпеки; 3) медичні юридичні норми, спрямовані на забезпечення певного стану здоров'я населення; 4) правові норми актів аграрного законодавства у частині регламентації здійснення санітарних, ветеринарно-санітарних та фітосанітарних заходів; 5) правові норми актів власне санітарного законодавства; 6) норми актів містобудівного законодавства, які регулюють відносини із забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя у містах; 7) правові норми кримінального, адміністративного, цивільного і трудового законодавства, якими встановлена відповідальність за санітарні правопорушення.

4. Загальними принципами правового регулювання санітарно-епідемічного благополуччя є: 1) гарантування державою кожному конституційного права на охорону здоров'я, безпечне для життя і здоров'я довкілля, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя; 2) задоволення потреб теперішнього і майбутнього поколінь у санітарному та епідемічному благополуччі; 3) гласність і демократизм при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан санітарно-епідемічного благополуччя населення; 4) обов'язковість дотримання вимог щодо забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення, державних санітарних норм та правил, санітарно-гігієнічних та санітарно-протиепідемічних правил і норм,

санітарно-епідеміологічних правил і норм, протиепідемічних правил і норм, гігієнічних та протиепідемічних правил і норм, державних санітарно-епідеміологічних нормативів, санітарних регламентів; 5) невідворотність відповідальності за санітарні правопорушення і обов'язковість компенсації шкоди здоров'ю людини та навколишньому середовищу, завданої порушенням санітарного законодавства; 6) вирішення проблем забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя на основі міждержавного співробітництва.

До спеціальних принципів правового регулювання сфери, яку розглядаємо, належать наступні: 1) комплексний екологічний, соціальний та медичний підхід до забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя; 2) визнання охорони здоров'я пріоритетним напрямом діяльності суспільства і держави; 3) обов'язковість гігієнічного навчання; 4) пріоритетність забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення над індивідуальними інтересами; 5) обов'язковість висновків державної санітарно-епідеміологічної експертизи; 6) запобіжний характер діяльності щодо попередження шкідливого впливу на здоров'я населення факторів середовища життєдіяльності; 7) багатоканальність фінансового забезпечення заходів і програм із санітарного та епідемічного благополуччя.

5. Суб'єктивне право на санітарно-епідемічне благополуччя знаходиться на перетині конституційних права на охорону здоров'я і права на безпечне для життя і здоров'я довкілля та входить у систему суб'єктивних екологічних прав. Особливості цього права полягають у наступному: 1) його елементами є низка інших самостійних суб'єктивних прав; 2) механізм реалізації зазначеного права, окрім Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», передбачений вагомою частиною різногалузевих актів законодавства; 3) право на санітарно-епідемічне благополуччя певною мірою доповнює, розширює право на безпечне навколишнє природне середовище, адже включає право на сприятливі (поняття ширше за безпечні) умови життєдіяльності людини.

Перелік кількісних і якісних показників сприятливості навколишнього середовища для життя та здоров'я людини складають: 1) показники стану навколишнього середовища, в тому числі живих організмів (чисельність і видове різноманіття флори та фауни; викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря; внесення мінеральних добрив у ґрунти; стан поверхневих та підземних вод; утилізація відходів); 2) показники стану здоров'я (середня тривалість життя; дитяча смертність; захворюваність населення (по групам захворювань)); 3) соціальні показники (наявність і доступність органічних харчових продуктів; якість питної водопровідної води; забезпеченість належними умовами праці, навчання, виховання, відпочинку, побуту).

6. Правове забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя міст здійснюється розгалуженою системою нормативно-правових актів земельного, екологічного, містобудівного, санітарного законодавства, законодавства про охорону здоров'я тощо, вагомою частині яких властивий декларативний характер. З метою встановлення для територій, де стан санітарно-епідемічного благополуччя визнано незадовільним, більш суворих вимог до здійснення

діяльності, яка негативно впливає або може вплинути на показники санітарно-епідемічного благополуччя, необхідно легально закріпити режим зони посиленого забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя.

7. Для підвищення ефективності здійснення управління сферою, що розглядаємо, доцільно утворити Державну санітарно-епідеміологічну службу України як окремий центральний орган виконавчої влади і запровадити на законодавчому рівні інститут громадських інспекторів із санітарно-епідемічного благополуччя.

Особливостями управління санітарно-епідемічним благополуччям є такі: 1) воно є похідним від екологічного управління і управління охороною здоров'я (має природоохоронний і антропоохоронний характер); 2) функціями управління у зазначеній сфері переважно наділені центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується різними міністрами; 3) управління має бути комплексним, тобто охоплювати забезпечення всіх складових санітарно-епідемічного благополуччя (відповідних стану середовища життєдіяльності людини та здоров'я населення), і «проникати» у різні сфери суспільного життя.

8. Однією з найважливіших функцій управління санітарно-епідемічним благополуччям і водночас основним заходом охорони здоров'я населення є санітарне нормування, завдання якого полягає у збереженні сприятливого для людини навколишнього середовища. Попри спорідненість цілей екологічного та санітарного нормування, відмінності між цими нормативами відображаються у наступному: 1) екологічні нормативи встановлюють гранично допустиме навантаження на навколишнє природне середовище у результаті дії шкідливих впливів і речовин, а санітарні норми – на людину; 2) екологічні нормативи розробляються і вводяться в дію центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища та іншими уповноваженими на те державними органами відповідно до законодавства України, санітарні норми – центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я; 3) екологічні нормативи забезпечують безпечне навколишнє природне середовище для всіх біологічних видів, в тому числі людини, життєдіяльність якої проходить у навколишньому середовищі, а санітарні норми розвивають, деталізують екологічні у частині регламентування впливу на здоров'я населення.

9. Під юридичною відповідальністю за санітарні правопорушення слід розуміти сукупність правових норм різної галузевої належності, які визначають перелік санітарних правопорушень і встановлюють відповідальність за їх вчинення (адміністративну, дисциплінарну, цивільну, кримінальну). Санітарна відповідальність не існує поряд із традиційними видами юридичної відповідальності, а є утворенням у складі комплексного правового субінституту забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя.

10. З метою підвищення якості правового регулювання санітарно-епідемічного благополуччя населення в Україні необхідно: 1) прийняти Положення про громадських інспекторів із забезпечення санітарно-

епідемічного благополуччя; 2) внести відповідні зміни до Кримінального кодексу України, Законів України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про місцеві державні адміністрації», «Про державну службу» у частині регламентації відповідальності за санітарні правопорушення; 3) здійснити уніфікацію санітарних нормативних документів, що містять вимоги екологічної безпеки, у рамках єдиного підзаконного нормативно-правового акта.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Ліхтер М. П. Юридична природа права на санітарно-епідемічне благополуччя населення. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. № 5. С. 74–78.
2. Ліхтер М. П. Категорія «благополуччя» в екологічному праві. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. № 6. С. 25–28.
3. Ліхтер М. П. Юридична відповідальність за порушення законодавства у сфері забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2015. № 18. Т. 2. С. 70–73.

Статті у наукових фахових виданнях України,

включених до міжнародних наукометричних баз даних:

4. Ліхтер М. П. Правове забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя у містах. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2016. № 36. Т. 1. С. 204–208.
5. Ліхтер М. П. Санітарні правопорушення: поняття, особливості, види, санкції. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2016. № 1. Т. 2. С. 113–116.
6. Ліхтер М. П. Принципи правового регулювання санітарно-епідемічного благополуччя. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2016. № 4. Т. 1. С. 95–98.
7. Ліхтер М. П. Правові засади управління санітарно-епідемічним благополуччям. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право. 2016. Вип. 243. С. 133–142.

Стаття у науковому виданні іншої держави

8. Лихтер М. П. Субъективное право на санитарно-эпидемическое благополучие. *Lege si viata*. 2015. № 12/2. С. 60–63.

Тези наукових доповідей:

9. Ліхтер М. П. Конституційні засади права на санітарно-епідемічне благополуччя. Конституційна реформа в Україні: загальнонаціональний проект єднання. К., 2014. С. 287–289.
10. Ліхтер М. П. До питання про співвідношення права на санітарно-епідемічне благополуччя з іншими екологічними правами. Актуальні проблеми

юридичної науки: Міжнародна наукова конференція «Тринадцяті осінні юридичні читання», м. Хмельницький, 14–15 листопада 2014 року: тези доповіді. Хмельницький, 2014. С. 67–68.

11. Ліхтер М. П. До питання про співвідношення нормативних понять «санітарно-епідемічне благополуччя населення» та «санітарно-епідемічне благополуччя території». Актуальні проблеми екологічних, земельних та аграрних правовідносин: теоретико-методологічні й прикладні аспекти: круглий стіл, м. Харків, 5 грудня 2014 року: тези доповіді. Х., 2014. С. 256–257.

12. Ліхтер М. П. До питання про правове забезпечення санітарно-епідеміологічної експертизи як засобу гармонізації відносин між суспільством і природою. Сучасні тенденції та перспективи розвитку аграрного, земельного та екологічного права: Всеукраїнська науково-практична конференція, присвячена 90-річчю від народження академіка В. З. Янчука, м. Київ, 22–23 травня 2015 року: тези доповіді. К., 2015. С. 314–316.

13. Ліхтер М. П. Деякі аспекти змісту суб'єктивного права на санітарно-епідемічне благополуччя. Природоресурсне право в системі права України: історія, сьогодення, перспективи: круглий стіл, м. Харків, 30–31 жовтня 2015 року: тези доповіді. Х., 2015. С. 124–125.

14. Ліхтер М. П. Правове забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя територій і населених пунктів. Екологічне право в системі міждисциплінарних зв'язків: методологічні засади: круглий стіл, м. Харків, 4 грудня 2015 року: тези доповіді. Х., 2015. С. 230–232.

15. Ліхтер М. П. Організаційно-правові засади забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя. Конституційні засади аграрного, земельного та екологічного права: 20 років розвитку: круглий стіл, м. Київ, 27 травня 2016 року: тези доповіді. Чернівці, 2016. С. 343–346.

16. Ліхтер М. П. Особливості визначення принципів правового регулювання санітарно-епідемічного благополуччя. Перше зібрання фахівців споріднених кафедр з обговорення актуальних наукових проблем та методики викладання аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права у вищих навчальних закладах України, м. Одеса, 9–10 вересня 2016 року: тези доповіді. Одеса, 2016. С. 156–158.

17. Ліхтер М. П. Законодавче забезпечення сфери санітарно-епідемічного благополуччя. Теоретичні та практичні аспекти реалізації екологічного, земельного, аграрного права в умовах сталого розвитку України: круглий стіл, м. Харків, 2 грудня 2016 року: тези доповіді. Х., 2016. С. 283–285.

АНОТАЦІЯ

Ліхтер М. П. Еколого-правове забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право». – Національний університет біоресурсів і природо-

користування України, Київ, 2017.

Дисертацію присвячено дослідженню теоретичних основ та нормативних засад еколого-правового забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення в Україні, виведенню шляхів вирішення проблемних питань у цій сфері та формулюванню відповідних рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства.

Розкрито юридичну природу права на санітарно-епідемічне благополуччя. Надано визначення поняттю «благополуччя» для цілей екологічного законодавства, удосконалено легальну дефініцію санітарно-епідемічного благополуччя, з'ясовано співвідношення між санітарно-епідемічним благополуччям території і санітарно-епідемічним благополуччям населення. Проаналізовано нормативно-правове забезпечення санітарних відносин, на основі чого проведено класифікацію законодавчих норм, які здійснюють легальне врегулювання досліджуваної сфери. Виокремлено загальні та спеціальні принципи правового регулювання санітарно-епідемічного благополуччя. Окреслено місце права на санітарно-епідемічне благополуччя у системі суб'єктивних екологічних прав та розкрито його особливості. Досліджено специфіку правового забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя у містах. З'ясовано особливості управління санітарно-епідемічним благополуччям, а також розглянуто правові засади функціонального забезпечення цієї сфери. Розкрито поняття, особливості та види юридичної відповідальності, яка застосовується за порушення санітарного законодавства. На основі виконаної наукової роботи запропоновано внесення конкретних змін і доповнень до нормативно-правової бази України.

Ключові слова: правове забезпечення, санітарно-епідемічне благополуччя, екологічна безпека, навколишнє середовище, середовище життєдіяльності людини, здоров'я населення, принципи правового регулювання санітарно-епідемічного благополуччя населення, управління санітарно-епідемічним благополуччям, юридична відповідальність за санітарні правопорушення.

АННОТАЦІЯ

Лихтер М. П. Эколого-правовое обеспечение санитарно-эпидемического благополучия населения в Украине. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.06 «Земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право». – Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Киев, 2017.

Диссертация посвящена исследованию теоретических и нормативных основ эколого-правового обеспечения санитарно-эпидемического благополучия населения в Украине, определению путей решения проблемных вопросов в этой сфере и формулировке соответствующих рекомендаций по совершенствованию действующего законодательства.

Раскрыто юридическую природу права на санитарно-эпидемическое благополучие как комплексного правового субинститута в составе института права экологической безопасности отрасли экологического права, который включает правовые нормы экологического, конституционного, медицинского, аграрного, земельного, гражданского, административного, трудового, уголовного отраслей права.

Дано определение понятию «благополучие» для целей экологического законодательства. Усовершенствовано легальную дефиницию санитарно-эпидемического благополучия в части охраны здоровья населения и предложено изложить ее в следующей редакции: это состояние среды жизнедеятельности человека, при котором параметры факторов среды жизнедеятельности находятся в пределах, определенных санитарными нормами, условия проживания благоприятные для населения, а состояние здоровья населения такое, при котором показатели заболеваемости находятся на установившемся уровне для данной территории и имеют способность улучшаться. Установлено соотношение между санитарно-эпидемическим благополучием территории и санитарно-эпидемическим благополучием населения как части и целого соответственно.

Проанализировано нормативно-правовое обеспечение санитарных отношений, на основе чего проведена классификация законодательных норм, которые осуществляют легальное урегулирование исследуемой сферы, на семь групп. Выделены общие и специальные принципы правового регулирования санитарно-эпидемического благополучия.

Обозначено место субъективного права на санитарно-эпидемическое благополучие, которое находится на пересечении права на безопасную для жизни и здоровья окружающую среду и права на охрану здоровья, а также раскрыты его особенности. Исследована специфика правового обеспечения санитарно-эпидемического благополучия в городах, которая проявляется в комплексном характере субинститута обеспечения санитарно-эпидемического благополучия, аккумулируя нормы земельного, экологического, градостроительного, санитарного, медицинского законодательства и т. п., весомой части которых присущ декларативный характер.

Выявлены особенности управления санитарно-эпидемическим благополучием, проявляющиеся в том, что оно является производным от экологического управления и управления здравоохранением; функциями управления в указанной сфере преимущественно наделены центральные органы исполнительной власти, деятельность которых направляется и координируется различными министрами; управление должно быть комплексным, то есть включать обеспечение всех составляющих санитарно-эпидемиологического благополучия, и «проникать» в разные сферы общественной жизни. Рассмотрены правовые основы функционального обеспечения этой сферы.

Раскрыто понятие юридической ответственности, применяемой за нарушение санитарного законодательства, как совокупности правовых норм различной отраслевой принадлежности, которые определяют перечень санитарных правонарушений и устанавливают ответственность за их

совершение. Выяснено, что санитарная ответственность не существует наряду с традиционными видами юридической ответственности, а является образованием в составе комплексного правового субинститута обеспечения санитарно-эпидемического благополучия. За совершение санитарных правонарушений применяются санкции традиционных видов юридической ответственности (административной, дисциплинарной, гражданской, уголовной). На основе проделанной научной работы предложено внесение конкретных изменений и дополнений в нормативно-правовую базу Украины.

Ключевые слова: правовое обеспечение, санитарно-эпидемическое благополучие, экологическая безопасность, окружающая среда, среда жизнедеятельности человека, здоровье населения, принципы правового регулирования санитарно-эпидемического благополучия населения, управление санитарно-эпидемическим благополучием, юридическая ответственность за санитарные правонарушения.

ANNOTATION

Likhter M. P. Environmental and legal framework for sanitary and epidemic welfare of the population in Ukraine. – The Manuscript.

The dissertation for obtaining the academic degree of the candidate of legal sciences, specialization 12.00.06 Land Law; Agricultural Law; Environmental Law; Natural Resource Law. – National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, 2017.

Dissertation is focuses on theoretical and legal foundations of environmental and legal framework for sanitary and epidemic welfare of the population in Ukraine, removal solutions to problems in this area and formulate appropriate recommendations to improve the current legislation.

The legal nature of the right of sanitary-epidemic welfare was revealed. The definition of «well-being» for the purposes of environmental legislation was provided, legal definition of sanitary and epidemic welfare was improved, the ratio between the sanitary-epidemic welfare of the territory and sanitary-epidemic welfare of the population was found out. The classification of legislative norms, which ensure the legal regulation of the investigated sphere, was carried out. The general and specific principles of legal regulation of sanitary and epidemic welfare were determined. A place for the sanitary and epidemic welfare in system of subjective environmental rights was established and its features were revealed. The specific provision of sanitary and epidemic welfare in cities was investigated. The features of management of sanitary-epidemic welfare was found out and the legal basis of the functional software of this area was considered. The concept, characteristics and types of legal liability, which is used for violation of sanitary legislation, was disclosed. On the basis of the scientific work specific changes and amendments to the legal framework of Ukraine were proposed by the author.

Key words: legal framework, sanitary and epidemic welfare, ecological safety, environment, environment of human life, health, principles of legal regulation of sanitary and epidemic welfare, management of sanitary and epidemic welfare, legal responsibility for sanitary violations.